

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Dolce Napoli: Approaches for performance
De Avena Braga, I.

Citation

De Avena Braga, I. (2015, July 2). *Dolce Napoli: Approaches for performance*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/33729>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/33729>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/33729> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Avena Braga, I. de

Title: Dolce Napoli : approaches for performance - Recorders for the Neapolitan Baroque repertoire, 1695-1759

Issue Date: 2015-07-02

Samenvatting

Dit proefschrift heeft twee, voorheen veronachtzaamde, onderwerpen onderzocht: Italiaanse barokblokfluiten en het Napolitaans barokrepertoire voor de blokfluit. De combinatie van onderzoek op deze twee gebieden heeft geleid tot artistieke conclusies.

Hoofdstuk 1 geeft een compilatie van alle bestaande Italiaanse barokblokfluiten, met vergelijkingen van hun technische kwaliteiten en informatie over hun bouwers (details over de bestudeerde instrumenten zijn weergegeven in Appendix 1). Dit hoofdstuk laat zien dat de 27 nog bestaande Italiaanse barokblokfluiten ten onrechte zijn veronachtzaamd in voorgaande studies. De esthetische, constructieve en muzikale kwaliteiten van al deze instrumenten bevestigen, dat er, parallel aan het florerende repertoire, in de barok ook op hoog niveau blokfluiten werden gemaakt in Italië. De zeven bouwers die tot nu toe zijn geïdentificeerd bevonden zich voornamelijk in het noorden (onder meer in Venetië, Milaan en Turijn). De enige uitzondering is Panormo, die actief was in Napels. Blijkens de studie varieerden de materialen die in de Italiaanse blokfluiten werden gebruikt van simpel vruchtenhout tot ivoor, en alle waren met zorg ontworpen, aan de buitenkant met precisie gedraaid, en aan de binnenkant geboord. Uit de gegevens die zijn verkregen uit technisch onderzoek naar de instrumenten werd duidelijk dat, over het algemeen, het boorprofiel van Italiaanse barokblokfluiten zich ergens halverwege de Engels en Duitse instrumenten bevindt. Dit demonstreert de wens naar een balans tussen een breed geluid en speelgemak.

In Hoofdstuk 2 worden 91 instrumentale en 53 vocale werken tot in detail besproken. Zij vormen samen een aanzienlijk repertoire voor de blokfluit in Napels ten tijde van de barok. Dit repertoire is nog steeds voor een groot deel onbekend bij hedendaagse musici. Twee werken die in deze studie worden besproken zijn tot nu toe zelfs geheel onbekend gebleven. De meer veeleisende Napolitaanse composities, die gebruik maken van het hogere register van de blokfluit, bewijzen het bestaan van blokfluiten in Napels met een hoog bereik en bevestigen het hoge technische niveau van de spelers voor wie dit repertoire was gecomponeerd. Op de mogelijke behoefte aan een blokfluit met dubbele boring wijzen slechts 30 van de 144 vermelde composities. Er bestaan nog heel weinig originele instrumenten met dubbele boring. De huidige opvattingen over hoe die noten moeten klinken staan mogelijk ver af van de realiteit in de 18^e eeuw. Vervolgens worden enkele stilistische eigenschappen in het Napolitaanse repertoire voor de blokfluit beschreven, bijvoorbeeld theatrale elementen zoals contrasterende snelle/langzame secties, abrupte

pauzes, verrassende harmonische progressies en tempo-indicaties als *Amoroso*, *Spiritoso*, *Comodo* etc. De voorbeelden van versieringen in de *solfeggi* en in de sonates, die zijn opgenomen aan het einde van dit hoofdstuk, laten zien dat het versieren ook een compositorische bekwaamheid was waarin werd les gegeven en geoefend. Het overgrote deel van het Napolitaans repertoire voor blokfluit bestaat alleen in manuscripten. Dit bewijst dat het instrument in die stad in kleine, privé-kring werd bespeeld; maar het feit dat het repertoire verspreid is over een verscheidenheid aan 'buitenlandse' collecties toont de populariteit van deze componisten buiten Napels aan. Hoewel het grootste gedeelte van de composities in de jaren 1724–1725 is gemaakt, is het totale repertoire van de vocale en instrumentale muziek gedateerd tussen 1695 en 1759. Alle bestudeerde werken zijn gedetailleerd vermeld in Appendix 2.

Hoofdstuk 3 verschaft een 'landschap' voor de omgeving van de bestudeerde muziek. Napels heeft een rijk verleden met een diverse en interessante culturele erfenis. Het was niet alleen een muzikale hoofdstad in de 18^e eeuw, geliefd door muzikliefhebbers, maar ook populair vanwege de schoonheid en dramatische achtergrond van haar geografische ligging. De tweedeling, ontstaan enerzijds door schoonheid en plezier, anderzijds door onrust en leed, werd door de kunstenaars in de stad verkend en beschreven in kronieken van bezoekers door de eeuwen heen. De blokfluit of "flauto" was aanwezig in conservatoria in Napels, en werd duidelijk onderscheiden van de traverso. Hoewel de conservatoria blokfluiten kochten voor de studenten – wat blijkt uit de rekeningenoverzichten in dit hoofdstuk – worden de namen van de bouwers niet genoemd. De aanwezigheid van veel buitenlandse musici en instrumentenbouwers geeft aanleiding te veronderstellen dat de blokfluiten die werden gebruikt ook van buiten Napels kwamen. De beroemde instrumenten van de Duitse blokfluitbouwer Denner bijvoorbeeld bereikten niet alleen het Noorden van Italië maar zelfs China. Zij kunnen ook gemakkelijk hun weg hebben gevonden naar Napels. De conservatoria werden financieel ondersteund door beschermheren, soms uit het buitenland – onder meer uit de Lage Landen. Diplomaten en onderkoningen van Napels waren ook buitenlanders, zij onderhielden sterke banden met hun thuisland en ondersteunden de kunsten tijdens hun verblijf in de stad. Het is aannemelijk dat instrumentenbouwers in Napels eveneens contacten hadden elders in Europa. Een andere mogelijkheid voor de komst van buitenlandse instrumenten in Napels blijkt ook uit een bestudering van de reis van Ignatio Rion naar het zuiden. Inventarislijsten van aristocraten uit die tijd bevestigen de aanwezigheid van blokfluiten in particulier bezit. Dit wordt bevestigd door twee schilderijen van Giuseppe Bonito en Carlo Amalfi waarop de blokfluit in een dergelijke context is

afgebeeld. Onderzoek naar afbeeldingen van barokblokfluiten in de Italiaanse iconografie (vooral in Venetië) bevestigt dat het ontwerp van de afgebeelde instrumenten eenvoudig te herleiden is tot sommige van de onderzochte instrumenten van verschillende bouwers.

Alle informatie uit de vorige hoofdstukken overziende en deze kennis combinerende in relatie tot de uitvoeringspraktijk leiden tot de conclusie in Hoofdstuk 4, dat de belangrijkste bronnen van oorsprong van de blokfluiten voor het Napolitaanse repertoire niet alleen in Napels liggen maar ook in de Habsburgse steden en in Venetië. Verder werd duidelijk, dat instrumenten die door buitenlanders naar Napels werden gebracht nog van verder weg kwamen, zoals de instrumenten van o.a. Peter Bressan (Londen). Kijken we naar wat de muziek ons te vertellen heeft, dan concludeer ik dat het grootste deel van het repertoire kan worden gespeeld op bijvoorbeeld een kopie van de altblokfluit van Panormo. Echter, voor sommige composities die meer technische virtuositeit vereisen is een instrument raadzaam waarmee het gemakkelijker is hoge noten te kunnen spelen, bijvoorbeeld een instrument van Jacob Denner. Bepleit wordt dat in werken met strijkers deze in enkelvoudige bezetting worden gespeeld om reden van textuur en akoestische balans. De aanwijzingen voor het continuo, zo blijkt, verschillen aanzienlijk, maar noemen cello, contrabas, klavecimbel en soms de theorbe. Niettemin wordt in dit hoofdstuk voorgesteld om de sonates alleen met klavecimbel uit te voeren wanneer sprake is van gelijkwaardige partijen van sopraan en bas, dan wel met klavecimbel en cello als de baspartij eenvoudiger en meer galant van stijl is. Wat betreft de toonhoogte van de instrumenten in Napels, wijzen diverse onderzoeken op $A=410\text{--}415\text{Hz}$. Veel van de onderzochte blokfluiten zijn daarvoor geschikt. Combineren wij de aangetroffen toonhoogte met andere van belang zijnde historische gegevens, dan is de conclusie dat een $1/6$ komma middentoonstemming het beste werkt bij de uitvoering van Napolitaans repertoire – bij wijze van compromis vanwege de onmogelijkheden van de 'reine intonatie'. Tenslotte: nadenkend over impact van deze studie op het eigen spel als uitvoerend musicus, concludeer ik, dat er voor de bestudeerde composities uit het Napolitaanse repertoire een wereld van mogelijkheden is wat betreft de uitvoeringspraktijk, en dit gekoppeld aan mijn hernieuwde verhouding met de blokfluit in het algemeen, door te luisteren naar de instrumenten zelf – of ze nu oud of nieuw zijn.